Η ΚΟΥΡΑ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΚΑΝΟΝΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εὐχαρίστως ἀποδεχθεὶς πρόσκλησιν συμμετοχῆς μου εἰς τὸ μετὰ χεῖρας ἐπιστημονικὸν τιμητικὸν συμπόσιον, διὰ τὸν καθηγητὴν κ. Φ. Κουκουλέν, προθύμως προσφέρω τὴν κάτωθι σύντομον μελέτην εἰς τιμὴν αὐτοῦ, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐργαζομένου πρὸς ἔρευναν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἀδιακόπου συνεχείας του μὲ τὸν σημερινὸν βίον τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ὁθενδήποτε καὶ ὁπωσδήποτε ἀνεπηρέαστος καὶ ἀντικειμενικὴ ἀναγνώρισις τοῦ μοχθοῦντος, εἶναι καθῆκον ἐπιτακτικόν. Ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Κουκουλὲ καταβληθεὶς μόχθος εἶναι ἀναμφισβήτητος, πλεῖστα δὲ τῶν πορισμάτων του εἶναι βέβαια ἀποτελέσματα ἐπιμελοῦς καὶ βαθείας ἐρεύνης καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιος εὐχαριστηρίων καὶ θερμῶν εὐχῶν πρὸς ἐπὶ μακρὰν εἰσέτι περίοδον χρόνου ἐξακολούθησιν τῆς προσφιλοῦς του καὶ ἐπιτυχεστάτης ἀποκαλύψεως τοῦ λεπτομερειακοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν προγόνων μας.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οὐχὶ σπανίως ἡ νεωτέρα ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις κατατρώγει καὶ ἐξαφανίζει τὴν παλαιοτέραν καὶ γνησιοτέραν καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν καταλαμβάνει τὴν θέσιν αὐτῆς, ὡς κατέχουσα δ' ἁπλῶς τὸν τόπον της, καὶ διὰ τὴν δύναμιν τῆς μακρᾶς συνηθείας, βοηθούσης καὶ τῆς τῶν πολλῶν ἀμαθείας καὶ ἐπιπολαιότητος, ἀποκτᾷ δικαιώματα γνησίας δῆθεν παραδόσεως καὶ διισχυρίζεται τὴν θέσιν της κατὰ τρόπον μάλιστα ἐπικίνδυνον. Διότι ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς ἐπικρατήσεώς της εἶναι ἡ παραλλαγὴ τῆς καθεστηκυίας τάξεως καὶ ἡ νόθος ἐμφάνισις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ἡ τοιαύτη ἀταξία διεκδικοῦσα τίτλους γνησιότητος δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ πέραν τῆς διαλύσεως τῆς ἀχλύος τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς κακῶς νοουμένης καὶ διεστραμμένης συντηρητικότητος. Ἱκανὴ ὅμως ζημία προέρχεται ἐκ τῆς μακρᾶς της ἐπικρατήσεως καὶ ἔργον τῆς Διοικούσης Ἀρχῆς εἶναι νὰ προβαίνῃ ἀπὸ γνώσεως τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἀπὸ τῶν ἐπικρατησασῶν κακῶν συνηθειῶν καὶ ἐθίμων, ἐπὶ ἀποκαταστάσει τῆς καθαρότητος τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς καὶ τῆς καθόλου κανονικῆς τάξεως.

Τοιοῦτον τι συνέβη μὲ τὴν κουρὰν ἢ μᾶλλον μὲ τὴν κόμην τῶν κληρι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 11:09:16 EEST - 167.114.118.212

κῶν καὶ μοναχῶν, ἥτις ἀποτελεῖ ὅλως βέβαια ἀσήμαντον λεπτομέρειαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου καὶ ἥτις ὅμως οὐχὶ ἀναξίαν λόγου κατέχει θέσιν ἐν τούτῳ, ὡς μικρὸς καὶ αὐτὸς συντελεστὴς τοῦ ὅλως δυσκινήτου ἀποβάντος ὀργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τὸ ζήτημα τῆς κόμης τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν καὶ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐμφανίσεως τῆς κεφαλῆς των δὲν εἶναι ἁπλῶς ἔθιμον ἐκκλησιαστικόν, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἀντικείμενον — δι' ἣν βαθυτέραν σημασίαν εἶχε καὶ ἔχει — ἐκκλησιαστικοῦ καθορισμοῦ, κατοχυρουμένου διὰ ρητῶν, βασικῶν δὲ κανονικῶν διατάξεων. Ἔθιμον δ' ἀξιοκατάκριτον καὶ ἀπαράδεκτον καὶ νεωτέραν παράδοσιν ἀπετέλεσεν ἡ ἀπὸ τῆς καθεστηκυίας ὡς πρὸς τοῦτο τάξεως καὶ τοῦ κανονικοῦ καθορισμοῦ ἐκτροπή. Ἡ παρὰ τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ τὴν ρασοφορίαν διατήρησις τῆς μακρᾶς κόμης ἀποτελεῖ πράγματι νεώτερον ἔθιμον, ἐπικρατῆσαν προφανῶς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐνισχυθὲν ἴσως διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος χρησιμοποιήσεως τῆς φενάκης παρὰ τῶν λογίων καὶ εὐγενῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ἱστορικὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ μεταγενεστέρου τούτου ἐθίμου, διότι τοῦτο εἶναι ἔργον τῶν εἰδικῶν, καὶ δὴ τοῦ κ. Κουκουλέ. Ἡ μετὰ χεῖρας σύντομος μελέτη περιορίζεται ἁπλῶς εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ βασικοῦ ζητήματος τῆς διευθετήσεως τῆς κόμης τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν κατὰ τὴν κανονικὴν ὀρθόδοξον τάξιν τῆς Ἐκκλησίας μας. Τὸ κρατοῦν νῦν ἔθιμον τῆς διατηρήσεως μακρᾶς κόμης εἶναι ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὴν παλαιοτέραν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ τὴν κανονικὴν τάξιν, λόγῳ δὲ τῆς μακρᾶς συνηθείας τῆς ἐφαρμογῆς του κατέστη τόσον ἰσχυρόν, ὥστε παρὰ τῷ ἁπλοϊκῷ λαῷ (καὶ παρὰ τοῖς ἐγγραμμάτοις μὲν ἀλλ' ἀγνοοῦσι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα), ὡς καὶ παρὰ τοῖς ποιουμένοις βέβαια πορισμὸν τὴν εὐσέβειαν, ὁ «κουρεμένος παπᾶς» νὰ θεωρῆται ὡς τύπος κληρικοῦ ἀφορήτως νεωτερίζοντος καὶ κοσμικίζοντος, ἀναξίου σεβασμοῦ καὶ πάντως ἐμφανοῦς διὰ τῆς κουρᾶς του, ὡς μὴ αὐστηρῶς ὀρθοδόξων φρονημάτων!!, χωρὶς ἴσως ταῦτα εἰς πολλὰς περιπτώσεις καὶ διὰ τὴν ὀρθότητα πολλάκις τῆς λαϊκῆς διαισθήσεως νὰ εἶναι καὶ ἀνακριβῆ. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ διατήρησις τῆς κόμης τοσαύτην ἔλαβε μεταγενεστέρως σημασίαν, εὐχερῶς καταδεικνύεται ὅτι αὕτη εἶναι ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὴν γνησίαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔθιμον ἐπέχον, ὡς γνωστόν, θέσιν νόμου καὶ κατ' ἀνοχὴν τοῦ νομοθέτου ὑφιστάμενον δύναται νὰ διισχυρισθῇ αἰωνίως τὴν θέσιν του, ἐφ' ὅσον εὑρίσκεται ἐν συμφωνίᾳ ἤ, τοὐλάχιστον, δὲν ἀντίκειται πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν καὶ τὴν γνησίαν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, καταπίπτει ὅμως καὶ καταργεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ εὐθὺς ὡς προσβληθῇ κυρίως ἐξ ἐπόψεως ἀσυμφωνίας πρὸς τὰς θεμελιώδεις ταύτας βάσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 11:09:16 EEST - 167.114.118.212

Τοῦτο προφανῶς συμβαίνει μὲ τὸ ἔθιμον τῆς διατηρήσεως τῆς μακρᾶς κόμης τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν, τὸ ὁποῖον ὡς θὰ δειχθῇ κατωτέρω δὲν ἀντέχει εἰς τὸν τοιοῦτον ἔλεγχον. Ἡ Ἁγία Γραφή, ἡ πηγὴ αὐτὴ πάσης θρησκευτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς γνώσεως καὶ συνεπῶς καὶ ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης πηγὴ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, δὲν σιγᾷ, οὔτε διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο. Αὕτη διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ρητῶς καταδικάζει τὴν διατήρησιν παρὰ τοῖς ἀνδράσι τῆς μακρᾶς κόμης. Ὁ ἴδιος ἐν τῇ Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ λέγει : «*ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι, ... εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ*» (Α' Κορινθ. ια', 14, 16). Ἡ διατήρησις μακρᾶς κόμης ἦτο ἀντικείμενον ματαιοδόξου περιποιήσεώς της καὶ ἀπασχολήσεως κοσμικῆς, καὶ ἡ ἐπίδειξις μάλιστα αὐτῆς ὅλως ἀναξία σοβαρῶν ἀνθρώπων καὶ ἔτι μᾶλλον κληρικῶν κατὰ τεκμήριον τοὐλάχιστον περὶ πολὺ ἀνώτερα καὶ ἱερώτερα ἀσχολουμένων πράγματα. Διὰ τοῦτο ἡ ἀποκοπὴ τῆς κόμης (καὶ δὴ ἐν χρῷ) ὀρθῶς ἐθεωρεῖτο διὰ τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὸν πνευματικὸν βίον τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτο μὲν ὡς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς κοσμικῆς φροντίδος τὴν ὁποίαν προϋποθέτει ἡ διατήρησίς της [1], τοῦτο δὲ ὡς δεῖγμα («*δουλικῆς*») ταπεινοφροσύνης καὶ καθιερώσεως εἰς τὰ θεῖα. Ἡ παρὰ τῷ Θεῷ «*δουλεία*» καὶ ἡ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἱερὰν Αὐτοῦ ὑπηρεσίαν ἀφοσίωσις ἐπέβαλλον τὴν πλήρη ἀπόκαρσιν.

Ὁ Ϟς' κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου λέγει : «*Οἱ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐνδυσάμενοι, τὴν ἐν σαρκὶ αὐτοῦ πολιτείαν μιμεῖσθαι καθωμολόγησαν. Τοὺς οὖν τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας πρὸς λύμην τῶν ὁρώντων ἐν ἐπινοίαις ἐμπλοκῆς εὐθετίζοντας, καὶ διασκευάζοντας, καὶ δέλεαρ προτιθέντας ἐντεῦθεν ταῖς ἀστηρίκταις ψυχαῖς, ἐπιτιμίῳ προσφόρῳ πατρικῶς θεραπεύομεν, παιδαγωγοῦντες αὐτούς, καὶ σωφρόνως βιοῦν ἐκδιδάσκοντες, πρὸς τὸ ἀφέντας τὴν ἐκ τῆς ὕλης ἀπάτην καὶ ματαιότητα, πρὸς τὴν ἀνώλεθρον καὶ μακαρίαν ζωὴν τὸν νοῦν μετάγειν διηνεκῶς, καὶ ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἔχειν ἀναστροφήν, καὶ Θεῷ πλησιάζειν, κατὰ τὸ ἐφικτόν, διὰ τῆς ἐν βίῳ καθάρσεως, καὶ τὸν ἔνδον, ἢ τὸν ἔξω ἄνθρωπον μᾶλλον κοσμεῖν ἀρεταῖς καὶ χρηστοῖς καὶ ἀμώμοις τοῖς ἤθεσιν· ὥστε μηδὲν λείψανον φέρειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς τοῦ ἐναντίου σκαιότητος. Εἰ δέ τις παρὰ τὸν κανόνα διαγίνοιτο ἀφοριζέσθω.*» (Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Οἱ ἱεροὶ κανόνες (β' ἔκδ.), σελ. 114).

---

[1] Δυστυχῶς, ἡ παρ' ἡμῖν μορφωτικὴ κατάστασις κλήρου καὶ λαοῦ εἶναι εἰσέτι τοιαύτη, ὥστε ἡ μακρὰ κόμη νὰ θεωρῆται ὡς στοιχεῖον ἀναγνωρίσεως τοῦ καλοῦ δῆθεν καὶ κατὰ πάντα ὀρθοδόξου κληρικοῦ !

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 11:09:16 EEST - 167.114.118.212

Ἡ κουρὰ ἦτο ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς χειροτονίας, ὡς διαγορεύει ὁ λγ΄ κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ: *«Μηδὲ... τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγομένων τάξιν, τοὺς θείους τῷ λαῷ λόγους ἀποφωνεῖν εἰ μή τι ἂν ἱερατικῇ κουρᾷ χρήσεται ὁ τοιοῦτος»*. (Ἀ μ. Ἀ λ ι β ι ζ ά τ ο υ, αὐτόθι, σελ. 91). Τὸν κανόνα τοῦτον ἑρμηνεύων ὁ Ἀριστηνὸς (ιβ΄ αἰὼν) μετὰ τῶν λοιπῶν ἑρμηνευτῶν τῶν κανόνων λέγει: *«Μὴ τινὶ συγχωρεῖν, ὥστε ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν ἐπ' ἄμβωνος, εἰ μὴ παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου εὐλογίας τύχῃ κανονικῶς, καὶ ἱερατικῇ κουρᾷ χρήσηται»* (Ρ ά λ λ η κ α ὶ Π ο τ λ ῆ, Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων, τ. 2ος, σελ. 381) καί: *«Τοὺς κομῶντας τὴν κεφαλήν, καὶ τὰς τρίχας αὐτῶν ἐν πλοκῇ διευθετίζοντας ἀφορίζεσθαι ἡ σύνοδος ὥρισε»* (αὐτόθι, σελ. 536). Οἱ χειροτονούμενοι καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀναλαμβάνοντες κείρονται τὴν κόμην ὡς ρητῶς ἀναφέρεται ἐν τῷ εὐχολογίῳ [1], οἱ δὲ ἐκ τούτων καθαιρούμενοι ἐπιτάσσονται νὰ ἀφήνωσι ν' αὐξήσῃ ἡ κόμη των, ἐφ' ὅσον ἐπανέρχονται εἰς τὸν κόσμον καὶ τὴν κοσμικότητα: *«...καθάπερ οἱ λαϊκοὶ τὴν κόμην ἐπιτρεφέτωσαν, ὡς τὴν ἐν κόσμῳ ἀναστροφὴν τῆς οὐρανίας ζωῆς προτιμήσαντες»* (Κανὼν κα΄ τῆς ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, Ἀ μ. Ἀ λ ι β ι ζ ά τ ο υ, αὐτόθι, σελ. 86), ὃν ἑρμηνεύων πάλιν ὁ Ζωναρᾶς (ιβ΄ αἰὼν) λέγει: *«εἰ μὲν οὖν μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἑκουσίως πρὸς μετάνοιαν ἀπονεύσῃ, ...ἐφίησιν αὐτῷ ὁ κανὼν κατὰ κληρικοὺς κείρεσθαι, ὥστε τῷ σχήματι τέως κεκοσμεῖσθαι τῶν κληρικῶν, καὶ μὴ πάντῃ αἰσχύνεσθαι εἰς λαϊκοῦ καταταχθέντα καὶ σχῆμα καὶ τύπον· εἰ δὲ ἐπιμένει τῇ ἁμαρτίᾳ ...τρέφειν αὐτὸν τὴν κόμην διακελεύεται κατὰ λαϊκοὺς καὶ μὴ τῆς κορυφῆς ξυρᾶσθαι τρίχας· ἵν' αἰσχύνοιτο ὡς εἰς λαϊκοὺς ἀπωσθεὶς ὁ πρὶν ἱερεὺς ἢ διάκονος...»*. Παρομοίως δ' ἑρμηνεύουσιν ὁ Βαλσαμὼν καὶ ὁ Ἀριστηνὸς (πρβλ. Ρ ά λ λ η κ α ὶ Π ο τ λ ῆ, ἔνθ' ἀν., τ. 2ος, σελ. 352 κ.ἑ.). Κατὰ ταῦτα ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις κατὰ ρητὰς κανονικὰς διατάξεις ἀπαιτεῖ καὶ ἐπιβάλλει τὴν κουρὰν καὶ δὴ τὴν ἀπόκαρσιν τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν καὶ ἀντιδιαστέλλει ταύτην πρὸς τὴν παρὰ τοῖς λαϊκοῖς κοσμικὴν διατήρησιν καὶ περιποίησιν τῆς κόμης. Ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω αὕτη ἦτο ἡ μακραίων πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρεῖται δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης,

---

[1] Ἡ σχετικὴ διάταξις τοῦ τυπικοῦ τῆς χειροθεσίας, τοῦ τὸ πρῶτον εἰς τὸν κατώτερον κλῆρον εἰσερχομένου, ὁρίζει ὅτι: *«κείρεται παρ' αὐτοῦ* (τοῦ Ἀρχιερέως) *σταυροειδῶς λέγοντος, 'εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος', ἐπιφωνούντων καθ' ἑκάστην ἐπίκλησιν τῶν συμπαρόντων τὸ ''Ἀμήν'. Εἶτα τ έ λ ε ο ν εἰς κληρικοῦ κείρεται σχῆμα»* (Εὐχολόγιον τὸ Μέγα, ἔκδοσις Βενετίας τρίτη, 1863, σελ. 178, 9. Πρβλ. G o a r, Εὐχολόγιον, Βα ἔκδοσις Βενετίας, 1730, σελὶς 194). Γνωστὸν δὲ τυγχάνει ὅτι ἐν τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑφίστανται τὰ δύο κυρίως εἴδη τῶν κουρῶν, ἡ tonsura Petri καὶ ἡ tonsura Pauli, ἀμφότεραι πλήρη τῆς κόμης, κατὰ διάφορα σχήματα, προϋποθέτουσαι τὴν ἀπόκαρσιν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 11:09:16 EEST - 167.114.118.212

καθ' ἣν οἱ κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ ἅγιοι ἐν τοῖς ναοῖς ζωγραφίζονται πάντοτε ἄνευ μακρᾶς κόμης. Μόνον μεταγενεστέρως, ἀφ' ἧς ἐπεκράτησεν ἡ διατήρησις τῆς μακρᾶς κόμης, οἱ ἅγιοι κληρικοὶ (προφανῶς δὲ καὶ οἱ θεσπίσαντες τὴν κουρὰν τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν) καὶ μοναχοὶ ζωγραφίζονται φέροντες μακρὰν κόμην.

Κατὰ ταῦτα τὸ εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν ἐπικρατῆσαν ἔθιμον τῆς παρὰ τοῖς κληρικοῖς καὶ μοναχοῖς διατηρήσεως μακρᾶς κόμης ἀντίκειται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ μεταγενεστέραν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ διατηρεῖται ἐπὶ καταλύσει τῆς καλῶς νοουμένης ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ εὐπρεπείας, καὶ συνεπῶς χάριν αὐτῶν ἐπιβάλλεται ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὴν παλαιὰν καὶ ὀρθόδοξον τάξιν καὶ ὑπαγορεύεται, ἐκ τῆς ὡς ἄνω κανονικῆς θέσεως τοῦ ζητήματος, ἡ κατάργησις τοῦ ὑφισταμένου κακοῦ καὶ ἀπαραδέκτου νεωτέρου ἐθίμου. Εἶναι περιττὸν νὰ τονίσω ὅτι διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ ἐθίμου τούτου συνηγορεῖ σπουδαίως καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ σημερινὴ ἐποχή, ἤτοι αἱ ἐκ ταύτης δημιουργηθεῖσαι ἀνάγκαι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσεως, ἀπαιτοῦν πρὸς τὸ ἐν πᾶσι ἀνεπίληπτον τοῦ βίου, καὶ τὸ ἀπολύτως εὐκίνητον τοῦ κληρικοῦ, διὰ νὰ προφθάνῃ οὗτος νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἄμεσον θεραπείαν τῶν δημιουργουμένων τούτων νέων ἀναγκῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ζωῇ. Ὅτι δὲ ἡ σημερινὴ εἰσέτι ἐμφάνισις τοῦ κομῶντος κληρικοῦ μὲ τὴν λοιπὴν ὑπερεπίσημον περιβολήν του καθιστῶσιν αὐτὸν πᾶν ἄλλο ἢ εὐκίνητον καὶ ἕτοιμον ὅπως σπεύσῃ ὅπου ἡ ἀνάγκη τὸν καλεῖ, περὶ τούτου δὲν εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ ἀσχοληθῇ τις.

Πρὸς τήρησιν τῆς ἐν ταῖς ἀνωτέρω κανονικαῖς διατάξεσι διατυπουμένης τάξεως ἀκόμη καὶ τυπικῶς οἱ εἰς τὴν ἱερωσύνην καὶ τὰ μοναχικὰ σχήματα προσφερόμενοι ὑποψήφιοι ὤφειλον νὰ προσέρχωνται ὡς λαϊκοὶ κομῶντες, κατὰ τὴν σχετικὴν δὲ τελετὴν καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ τυπικοῦ αὐτῆς νὰ κείρωνται ὑπὸ τοῦ προεξάρχοντος τῆς τελετῆς ἐπισκόπου ἢ ἡγουμένου ἐν χρῷ καὶ ἔκτοτε νὰ ἐξακολουθῶσι κείροντες τὴν κόμην ἐπιμελῶς, ἐπὶ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν ἀπὸ πάσης κοσμικότητος καὶ φροντίδος διὰ τῆς διατηρήσεως αὐτῆς.

Τίνι ὅμως τρόπῳ τὸ ἐπικρατῆσαν ἀστηρίκτως τοῦτο ἔθιμον, τὸ ὁποῖον διὰ τὸ μῆκος τῆς διαρκείας τῆς ἐφαρμογῆς του ἐπεβλήθη ὡς ὀρθόδοξον, θὰ ἠδύνατο νὰ καταργηθῇ, χωρὶς ἡ κατάργησίς του νὰ προκαλέσῃ ἐκ μὴ κατ' ἐπίγνωσιν ζήλου ἀντίδρασιν καὶ θόρυβον καὶ συνεπῶς σκανδαλισμὸν παρὰ τῷ χριστεπωνύμῳ πληρώματι ;

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ἡ ἀκόλουθος : Τὸ ἔθιμον τοῦτο διὰ τὸ ἀστήρικτον αὐτοῦ πρέπει βεβαίως νὰ καταργηθῇ, δὲν θὰ ἔπρεπεν ὅμως νὰ γίνῃ τοῦτο ἀποτόμως, καὶ κατόπιν ἀμέσου διαταγῆς τῆς ἀνωτέρας, φέρ' εἰπεῖν, ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἄνευ προτέρου διαφωτισμοῦ. Τὸ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 11:09:16 EEST - 167.114.118.212

θρησκευτικὸν μορφωτικὸν ἐπίπεδον παρά τε κλήρῳ καὶ λαῷ εἶναι δυστυχῶς εἰσέτι ἀπελπιστικῶς χαμηλὸν καὶ ἡ κατὰ διαταγὴν κατάργησις ἐκκλησιαστικοῦ ἐθίμου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐλέχθη, καλῶς ἢ κακῶς πιστεύεται ὡς ἐνδεικτικὸν τῆς ὀρθοδοξίας [! (sic)], θὰ προὐκάλει πιθανῶς ἀνωμαλίαν καὶ θόρυβον καὶ σκάνδαλον. Εἶναι δὲ γνωστὸν σχετικῶς, ὅτι ἀκριβῶς μὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐδημιουργήθη ἤδη θόρυβος πολὺς τῇ ὑποκινήσει φανατικῶν θρησκολήπτων τύπων καὶ μόνον διότι κατὰ φαντασίαν ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου Μελετίου, ὅταν οὗτος ἦτο μητροπολίτης 'Αθηνῶν, διαταγὴ κουρᾶς τῶν κληρικῶν, τὴν ὁποίαν, ἐφ' ὅσον εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω, οὐδέποτε ἐξέδωκεν οὗτος, ἀδιάφορον ἂν ὁ ἴδιος ἀκολουθῶν τὴν κανονικὴν τάξιν ἐκείρετο τὴν κόμην.

'Εν προκειμένῳ τὸ μέτρον τῆς ἐνεργείας δίδει τὸ ὑπὸ τοῦ 'Αποστόλου Παύλου λεγόμενον: «*Οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω*» (Α΄ Κορινθ. η΄, 13), ἐνῷ ὁ ἴδιος οὐδεμίαν σημασίαν ἔδιδεν εἰς τὴν νηστείαν, διότι ἔλεγεν, ὅτι: «*Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν*» (Α΄ Κορινθ. ς΄, 13) καὶ ὅτι: «*Οὔτε ἐὰν φάγωμεν περισσεύομεν, οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν ὑστερούμεθα*» (Α΄ Κορινθ. η΄, 8).

Κατ' ἀναλογίαν, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ἀποτόμου καταργήσεως τῆς μακρᾶς κόμης εἴτε κατόπιν αὐτοβούλου (καὶ μὴ κατακριτέας κατὰ βάσιν) ἐνεργείας, εἴτε κατόπιν διαταγῆς, ὑπάρχει φόβος νὰ προκληθῇ θόρυβος καὶ ἀνωμαλία καὶ σκάνδαλον ἔστω καὶ παρά τισι μόνον, οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ καλὸν εἶναι νὰ ἐξακολουθήσουν φέροντες τὴν ἀντικανονικὴν καὶ μαρτυρικὴν μακρὰν κόμην των, ἵνα μὴ σκανδαλίζωσι τοὺς ἀδελφούς των τοὺς ἐλαχίστους. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ποσῶς ὅτι τὸ ζήτημα ἔληξε διὰ τῆς μὴ μετακινήσεως τοῦ ἀνοήτου ἐθίμου καὶ ὅτι τούτου ἡ νοσηρὰ διαιώνισις ἐπεβλήθη τῇ 'Εκκλησίᾳ διὰ τὰς πιθανὰς φωνασκίας τῶν ἀμαθῶν ἢ τῶν ποιουμένων πορισμὸν τὴν εὐσέβειαν. 'Ο μορφωμένος καὶ πεφωτισμένος κληρικὸς ἔχει ἄνευ ἑτέρου ἐπιτακτικὴν ὑποχρέωσιν νὰ προβαίνῃ εἰς ἄμεσον καὶ συστηματικὸν διαφωτισμὸν περὶ τῆς ὡς ἄνω θέσεως τοῦ ζητήματος. 'Ο διαφωτισμὸς αὐτός, ὅστις εἶναι ἄξιος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄμβωνος ἀκόμη, ἐφ' ὅσον διὰ τούτου ἐπιδιώκεται ἡ κατάργησις πράγματος ἐμποδίζοντος τὴν ἀπρόσκοπτον ποιμαντορικὴν δρᾶσιν τοῦ κλήρου, πρέπει νὰ γίνῃ συντόνως μὲ τὴν ἑκάστοτε προσθήκην, ὅτι οἱ ἀκριβῶς διαφωτίζοντες τὸν λαὸν διὰ τὸ ζήτημα τῆς κόμης, τρέφουν τὴν βασανιστικὴν μακρὰν κόμην των διὰ τὴν ἀδυναμίαν καὶ μόνον τῶν πολλῶν. 'Αφοῦ δὲ γίνῃ ὁ κατάλληλος καὶ πρέπων οὗτος διαφωτισμός, οὗτινος συνέπεια, εἶμαι βέβαιος, θὰ εἶναι ἡ ἀπὸ μέρους ἀκριβῶς τοῦ τέως ἀδιαφωτίστου λαοῦ ἄμεσος προτροπὴ πρὸς τοὺς μοχθοῦντας διὰ τὸν διαφωτισμὸν κληρικοὺς νὰ ἀπαλλαγῶσι ἐπὶ τέλους τῆς μακρᾶς κόμης των, τότε εἷς ἕκαστος ἐκ τῶν πεφωτισμένων τούτων κληρικῶν ἀθορύβως καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 11:09:16 EEST - 167.114.118.212

ἄνευ ἐπιδείξεως νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἀπαράδεκτον μακρὰν κόμην, πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἀληθινὴν ὡς πρὸς τοῦτο κανονικὴν τάξιν καὶ παράδοσιν τῆς ᾿Εκκλησίας, ἥτις, διὰ πολλὰ τοιαῦτα εἰσχωρήσαντα εἰς αὐτὴν ὅλως ἀντορθόδοξα καὶ ἀπαράδεκτα ἔθιμα, ὑφίσταται ταπείνωσιν παρά τε ἡμετέροις καὶ ξένοις, ἐκεῖ ὅπου θὰ ἔπρεπε νὰ συμβαδίζῃ ἐν πᾶσι μὲ τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν, καὶ νὰ ἡγεῖται καὶ οὐχὶ νὰ ἕπεται τούτου.

ΑΜΙΛΚΑΣ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
12/10/2023 11:09:16 EEST - 167.114.118.212